

LBRIS

We know
books

Mihai Pătrășescu

BIBLIOTECA AURARULUI

- *roman* -

Editura Arcana
Timișoara, 2024

CUPRINS

Florența	7
(sau despre Nemurire)	
Un pas în prezent	19
(sau începutul căutării)	
O pasăre numită „Speranța”	35
(sau aripile drumurilor autentice)	
Un mesager al stelelor	51
(sau teme de cunoaștere)	
Bătrânul înțelept din Cartierul Evreiesc al Bucureștilor	65
Lecții de filosofie	81
(sau alchimia cunoașterii)	
Vești de la Zorile	89
(sau cum poate rădăcina cunoașterii să treacă prin inimă)	
Un Creator de Înțelepciune	101
(sau Marea Întrebare)	
Când totul capătă sens	107
(sau din nou despre Nemurire)	

Florența

(sau despre Nemurire)

Pico della Mirandola, conte de Concordia îl citise demult pe Boethius din Dacia, dar de ce aceste gânduri îl încercară din nou acum, asta nu putea să spună. Poate că era de vină solstițiul de iarnă și acel fenomen astronomic rar pe care îl așteptase toată viața lui de cărturar și ale cărui semnificații erau de nepătruns pentru întreaga comunitate de savanți și astronomi din Florența: conjuncția planetei Jupiter cu Saturn. În dimineața acelei zile, aburii reci ai văzduhului făceau, parcă, să clocotească în ger pavimentul de granit șlefuit ce acoperea întreaga Piazza della Signoria, lipsită atunci de picior de om care ar mai fi putut să smulgă peisajul din hăul abisal în care stătea în așteptare, pândind momentul favorabil ca să devoreze întreaga realitate. Nu avea nimic de făcut în mod deosebit și tocmai din acest motiv, de care nu avea nevoie, se ridică de la masa de lucru pe care stăteau în desăvârșită dezordine mulțimi de foi și manuscrise vechi și foarte vechi, unele deschise pentru a fi citite și studiate, altele odihnindu-se în așteptare între coperti de piele de bou pe care se puteau descifra fie litere latine în grafia gotică din timpul lui Carol cel Mare, fie litere ebraice aurite curgând de la dreapta la stânga, așa cum le este firea. Pico, aidoma fraților lui umaniști, știa bine latinește și putea înțelege cu ușurință toate subtilitățile limbii lui

Horățiu și Vergiliu, căci doar în acest fel comorile de adâncă spiritualitate și de divină frumusețe ale anticilor au aflat o nouă viață, revenind din risipirile lor aproape iremediabile la lumina prezentului, promițând bogate comori de speranțe viitorului. Cunoașterea limbii latine i-a îngăduit să se bucure din plin de deliciale intelectuale imense, nemaîntâlnite nicăieri în toate cărțile citite, oferite de lectura pe nerăsuflata a volumului *De rerum natura* a lui Lucretius. Manuscrisul lui Lucretius fusese aproape definitiv pierdut din lumea noastră, până când, printr-un miracol al astrelor, un umanist extraordinar de dornic să reînvie Antichitatea romană, pe numele lui: Poggio Bracciolini, fost secretar apostolic și cancelar al Florenței, îl găsește cu greu undeva în Alpii Germaniei respirând aerul plin de cari al unei biblioteci mănăstirești, unde fusese abandonat în uitare. Câtă consolare sufletească a găsit Pico în această carte! Ce fluviu de idei inundase rodnic atunci întreg pământul înaltului minții sale! Pico era un om care ar fi vrut să cuprindă cu mintea întreaga cunoaștere umană. Era ferm și definitiv convins că era înzestrat cu toate acele instrumente intelectuale și sufletești necesare pentru a se ridica la înălțimea unei astfel de opere; iar de acolo, respirând adânc cu plămâni întreaga boltă cerească a Creației, să îndrăznească să formuleze toate întrebările și răspunsurile lor. Acesta, ci nu altul, a fost adevăratul motiv pentru care Pico della Mirandola a studiat temeinic limba ebraică. Probabil că la început i s-a părut că are în fața urechilor o limbă barbară, lipsită de muzicalitate, neșlefuită, dură, guturală, aspră precum deșertul Iudeei. În acest fel gândise despre limba profeților și a Mântuitorului, cu mulți ani în urmă, chiar și Sfântul Ieronim, cel care, bun cunoscător al literaturii romane clasice, s-a scufundat în limba ebraică pentru a da lumii prima traducere în latină a Bibliei. Nu pentru a buchisi în ebraică Cartea Sfântă era

LIBRIS | We know books

mănat înainte Pico de imbolduri nevăzute. Pe el îl mișcau furtuni nemaipomenit de adânci: căuta lucruri ascunse, realități rătăcite pe care omul le mai are încă adânc înfipte în centrul temeliei ființei sale, zidite acolo de Însuși Ziditorul. Astfel, Pico a început să studieze Cabala, acea știință secretă pe care învățații iudei o țin ascunsă ca pe o nestemată de neasemuit între nestemate. Către Cabala Pico a fost împins de o necesitate neînțeleasă de a căuta Nemuirea. Și astfel, în acea zi a solstițiului de iarnă, gândul care îi reveni ca un vis renăscut, pentru o clipă uitat, cât durează clipitul unui ochi, fu acesta: în definitiv, ce este Nemuirea?

Gândul legat de Nemuire a fost călător prin mai multe minți; în unele a stat doar o frântură de timp, cât să se poată spune că a venit într-o vizită scurtă la un prieten vechi, dar pe care nu l-a mai văzut de mult; în altele a stat mai mult, dar, nebăgat în seamă, a încercat discret să se facă cunoscut și să își revendice dreptul întâiului născut de a fi parte din toate faptele și ideile înalte ale omului; în puține minți, însă, a dat roade, crescând și împlântându-și rădăcinile adânc, până la izvorul sufletului omenesc și răsfirându-și ramurile până sus în cerul Ziditorului, de unde luminează într-o umbră răcoritoare toată viața omului. De fapt, Nemuirea este o eternitate din care venim și în care ne ducem, în care suntem chiar și acum și vom fi chiar și atunci când aparent nu mai suntem. Nemuirea pare să fie ca o mantie care învăluie, ca o ceață, ca un abur, toată făptura umană și în același timp o străbate ca printr-o sită, lăsând să se înțeleagă o materie incredibil de fină ce curge mereu printre atomii din care totul este creat, așa cum spunea Lucretius. Într-o astfel de accepțiune, Nemuirea nu este doar o durată în timp maximizată la dimensiunea abisală a întregii Creații, ci este totodată și spațiu, fiind, de fapt, același lucru cu Nemărginirea. Și toate acestea par greu de înțeles, astfel încât chiar și unui

cărturar profund antrenat în tainele Cabalei precum Pico della Mirandola i-a fost dificil să priceapă. Deci, urmează cu necesitate că ne putem întinde în timp în egală măsură în care ne putem extinde în spațiu. Și pentru că nu ar putea fi loc pentru toți, înseamnă că Nemurirea care ne așteaptă este, într-un fel, a tuturor, o recompensă sau o pedeapsă din care omul ca individualitate dispare, lăsând loc (sau timp) unui Suflet Universal fără memorie și fără vină, probabil acelui Adam creat de Ziditor în Grădina Paradisului. Așadar, o eternitate impersonală!

Aici, Pico se oprește și, în timp ce în mintea lui se desfășura tot acest flux de idei, rotindu-se vocal în spirale ce vuiiau crescător ca într-o tragedie antică jucată într-un amfiteatru grec, se îndreaptă spre fereastra deschisă, izbită de perete de un vânt de nicăieri, probabil împărtășind cu Nemurirea o substanță comună, un fel particular de a intra și de a ieși în lume. Închise fereastra și mai aruncă o privire spre Piazza della Signoria. Aburii dimineții se retrăgeau încet, ca dintr-o bătălie pe care, deși pierdută, nu voiau, sub niciun chip, să o considere înfrângere și își așteptau revanșa de dincolo de străzile înguste, unde s-au regroupat pentru un atac lipsit de milă pentru ziua următoare. Văzduhul limpezindu-se, Pico observă mai bine în fața bazilicii Santa Croce statuia lui Poggio Bracciolini, pe care cetățenii Florenței au ridicat-o în onoarea marelui umanist ale cărui realizări extraordinare în domeniul infinit al cunoașterii le egalau pe cele ale lui Petrarca.

Pico răsuflă ușurat. Făcea din când în când astfel de exerciții de respirație pentru a-și limpezi mintea. Nu avea, însă, motive să fie ușurat. Florența nu era în acele zile un loc prea bun pentru oamenii cu mintea limpede. Fanaticii lui Savonarola, călugărul franciscan care ajunsese atunci să conducă destinele orașului pentru o scurtă perioadă de

timp (din fericire, nu o eternitate) sancționau cu brutalitate tot ceea ce ei considerau deviere eretică de la normele moralei creștine. În oraș ardeau o multitudine de „ruguri ale vanității”: cărți, obiecte fine de artă, haine scumpe, toate erau aduse ofrande focului cu o frenezie inchizitorială neegalată niciodată în istoria trecută și viitoare a Florenței. Discursurile pline de patos ale călugărului inflamau spiritele, paralizau liberul arbitru al oamenilor, ca și cum toți ar fi fost absorbiți în cuvintele oratorului și deveniseră doar un flux de idei fără voință în mintea acestuia: o singură voință, un singur braț, o sigură acțiune - temelia din toate timpurile a fundamentalismelor. Savonarola era un om inteligent; puterea lui de convingere era, probabil, rezultatul combinat al unei credințe sincere, dar umbrită de lipsa de nuanțe și de inflexibilitate și al unei educații oratorice desăvârșite. Probabil îl citise pe Quintilianus, cu a sa *Arta oratorica*, cel mai bun manual roman de oratorie și retorică, redescoperit după secole de uitare de același mare umanist Poggio Bracciolini. Ce ciudate sunt căile destinului! Savonarola, ca și alți predicatori inchizitoriali, tuna și fulgera, promițând și el un fel de Nemurire ereticilor: o nemurire în flăcările Infernului.

Pico tuși puțin, ca și cum și-ar fi dres glasul, deși doar gândurile lui vorbeau. Gestul acesta îl făcu să își aducă din nou aminte de Boethius din Dacia. Da, îl citise pe nerăsuflăte cu ani în urmă, vremuri când nu era nicio problemă să studiezi opiniile lui Averroes, filosoful arab din Cordoba maură, unul dintre cei mai străluciți comentatori ai lui Aristotel. Boethius era un averroist, acel curent filosofic larg răspândit odinioară în mediile universitare europene, dar aspru criticat de Biserica Romano-Catolică. Dintre toate problemele asupra cărora acesta s-a aplecat, pe Pico îl interesa astăzi doar chestiunea Nemuririi. Și, mai precis: cum se face că aceasta

ar putea fi impersonală. Un indiciu ar putea să fie, cugetă el, chiar gândul care poartă această idee. Dacă acest gând ar fi personal, atunci cum se face că el umblă în minți diferite și în vremuri diferite, călătorind din mintea lui Averroes în cea a lui Boethius și apoi, poate după multe alte rătăciri prin alte minți, să ajungă chiar la el, la Pico della Mirandola! Poate că această memorie interpersonală, dacă putem să îi spunem așa, este un indiciu și un exercițiu al Nemuririi.

Interesant, se gândi Pico, că Nemurirea ajunge în câmpul conștiinței noastre printr-o idee pe care o preluăm unul de la altul într-un Lanț Universal neîntrerupt ce poate se întinde de la primul Adam, pus de Ziditor să viețuiască la izvorul Vieții în Grădina Paradisului, până la acel Adam în care s-a revărsat și topit memoria întregii omeniri.

Ideea este ceva inaparent, abstract, care evită simțurile noastre, dar care se poate impune convingător fiecăruia dintre noi cu puterea Adevărului. Cu toate acestea, are ideea, în general, o existență reală, o existență care să poată fi pusă pe același raft cu ceea ce se vede, se aude, se miroase sau se atinge? Pico credea, precum divinul Platon, că răspunsul se impune cu necesitate: da. În caz contrar, așa cum credeau peripateticienii lui Aristotel, pentru care ideile nu sunt altceva decât simple nume fără conținut, Pico era convins că lumea se putea prăbuși sub greutatea sensibilității sale perisabile. Problema astfel formulată este veche și își are originea în pozițiile diferite pe care s-au așezat cei doi giganti ai filosofiei grecești și universale. De la ei, lumea universitară s-a împărțit în două tabere: realiștii (cei care dau drept de autentică existență gândurilor) și nominaliștii (cei pentru care gândurile sunt doar simboluri pentru realitățile simțurilor).

Un zgomot surd întrerupsese liniștea în care era îmbrăcată camera lui Pico și acesta tresări o clipă, ca și cum un meteorit

ar fi străbătut bolta cerească a gândurilor sale, sus, foarte sus, acolo unde, de ceva timp încoace, mintea lui plutea ca pe un nor astral. Meteoritul se aprinse și flacăra lui portocalie lumină întreagă linia orizontului pe conturul dezordonat al marginilor cărților vechi așezate în rafturi pe peretele dinspre nord, pentru că, așa cum recomandase marele arhitect al Antichității Vitruvius, cărțile trebuie să privească către răsărit pentru a se bucura de soarele dimineții și a se feri de umezeala ce ar putea, în timp, să le distrugă. Pico se aplecă și ridică de pe podeaua de lemn de nuc, demult neșlefuită și plină de urme de praf, un manuscris cu coperti verzi prins într-o ferecătură metalică ce tocmai căzuse de pe raftul de sus al bibliotecii, unde zăcea înghesuit între alte volume, parcă încercând să dilate spațiul îngust ce le fusese destinat. Ce putere are vântul, dacă poate doborî o carte, își zise Pico în timp ce apropie manuscrisul căzut de ochi pentru a desluși numele autorului, foarte șters și greu vizibil prin textura crăpată a copertii: Euclid. Desigur, *Elementele* lui Euclid, cum de nu își dăduse încă seama că matematica poate să aducă argumente decisive în chestiunea aceasta atât de complicată a Nemuririi? În fond, Nemurirea poate fi o formă de limpezime perpetuă, iar Euclid și gândirea lui clară sunt o astfel de formă de Nemurire. Cum rămâne, însă, cu observația marelui gânditor, temelie a tuturor celorlalte teorii matematice, că partea este mai mică decât întregul? Probabil că astfel, Nemurirea trebuia să fie impersonală, precum spusese Averroes, pentru că ea nu ar putea cuprinde nemuriri personale ce nu pot fi mai mici (pentru că sunt forme ale infinitului), astfel, să nu fie contrazisă axioma lui Euclid privitoare la parte și întreg. Ce s-ar alege de lume și de certitudinile ei dacă Euclid nu ar fi avut dreptate! Desigur, Pico nu avea cum să știe atunci, în Florența secolului al XV-lea, că infinitul matematic este format din părți care sunt la

fel de mari ca și întregul. Lumina meteoritului era un gând ce se va limpezi în lume mai târziu, în vremea când Pico della Mirandola nu va mai fi fost decât parte impersonală a unei Nemuriri întregi la fel de mare ca și părțile componente.

Boethius nu era, de fapt, din Dacia, ci din Denia, adică era danez. Confuzia are și ea o istorie interesantă, pe care Pico della Mirandola o știa în detaliu încă de pe când fusese preocupat de un episod glorios și învăluit în multe straturi de mister din trecutul Imperiului Roman. Chiar la începutul celui de-al doilea secol după Hristos, împăratul Marcus Ulpius Traianus aduce în granițele imperiului țara de pe cursul inferior al Dunării, Dacia Felix, tărâm extrem de bogat în aur, care de atunci a stârnit imaginația tuturor romanilor. Mai târziu Jordannes, istoricul goților, scrie o carte de istorie a neamului său, numită **Getica**, intenționat creând o confuzie între goți și geți (așa cum erau denumiți dacii de către greci). De aici nu mai era decât un pas până la danezi. Dacia devenise în epoca umaniștilor parte a unui trecut antic roman în care civilizația atinsese o epocă de aur care găsea acum o fereastră deschisă în prezent, primind șansa de a îndrăzni să privească în viitor. Pe Pico îl interesa, însă, un alt aspect al Daciei, care era apropiat de preocupările lui din acea zi a solstițiului de iarnă. Aflase că legionarii romani, căliți în războaie dure duse în toate colțurile imperiului, urmași demni ai lui Mucius Scaevola, cel care, voind să îi arate regelui etrusc cât de neînfricați sunt romanii, și-a ținut mâna întinsă deasupra unei flăcări până a ars de tot, acei legionari s-au temut în războiul cu dacii. Și asta pentru că dacii știau că sunt nemuritori; cumva, această idee din Lanțul Universal a străbătut întreaga Creație, de la Adam, pornind de la Izvorul Vieții și ajungând la vărsarea Dunării în Marea Neagră. Gândul nemuririi dacilor îl uimi pe Pico della Mirandola și fu, de atunci, refugiul de consolare spre care

se îndrepta de fiecare dată când perisabilitatea lumii îl apăsa prea sever, amenințându-l cu pieirea.

Pe raftul de sus al bibliotecii nu mai era câtuși de puțin loc, așa că Pico decisese să schimbe locul manuscrisului lui Euclid, iar pentru a identifica poziția optimă, făcu doi pași înapoi, în încercarea de a cuprinde cu privirea întreg peretele nordic al camerei, care era acoperit în întregime de cărți. Volume și mai mari, și mai mici erau așezate pe rafturi din lemn de stejar ce începeau chiar de la nivelul pavimentului și urcau anevoios, sub greutatea hârtiei și a pergamentelor, până sus, la nivelul tavanului, împingând, parcă, bolta acestuia într-un spațiu de penumbră unde lumina ce intra pe fereastra dinspre răsărit nu reușea să își facă loc. Trei coloane de lemn fragmentau monotonia orizontalei bibliotecii, terminându-se în capiteluri corintice. Pe una din coloane, mai exact pe cea din mijloc, la jumătatea ei, era atârnat un tablou încadrat într-o ramă simplă, fără pretenții estetice, o pictură în ulei reprezentând o fată de o frumusețe rară, cu o privire puțin tristă ce încerca să sugereze promisiunea unei speranțe sau bucuria unei revederi, oglindindu-și privitorul în ochi mari și pătrunzători; capul era acoperit cu ceva ce ar putea sugera un turban albastru, stilizat, prelungit cu o bucată de pânză curgând ușor către spate. Întregul tablou atrăgea invariabil privirea către un cercel cu perlă mare și albă care părea că absoarbe toată frumusețea Universului, odihnindu-se în spatele zâmbetului fetei. Pico nu își aducea aminte de unde are tabloul. Vag, păstra impresia că are cumva o legătură cu vizita pe care o făcuse în Cordoba în vremea în care era preocupat de găsirea unor manuscrise originale ale marelui Averroes, care locuise cândva în frumosul oraș andaluz, centru important de învățatură încă din timpul ocupației maure. Atunci nu a găsit ce a căutat, dar a putut, totuși, obține o copie în ebraică a manuscrisului *Canonul*

medicinii al lui Ibn Sina, medic persan supranumit „Prințul Mediciniei”, ale cărui cunoștințe uimiseră toată lumea cultivată a vremii sale și încă forța flăcării lui continuă să aprindă torțe în toate universitățile creștinătății. Manuscrisul l-a cumpărat de la un alchimist ce avea mare nevoie de bani, întrucât, după cum a mărturisit, reușise să se apropie foarte mult de finalul Marii Opere a tuturor alchimiștilor și trebuia urgent să facă rost de un ingredient foarte costisitor adus de negustorii ce se întorceau din Levant. Este posibil ca acel tablou să fi ajuns în bagajele lui Pico în același pachet în care se afla și manuscrisul lui Ibn Sina, dar nu își amintea foarte clar. Ciudat: memoria lui era o bijuterie de preț, obiect al mândriei lui Pico printre umaniștii Florenței. Tabloul îl uimea în mod deosebit, nu numai prin conținutul său, ci și prin faptul că originea lui rămânea învăluită în negură, clară și neagră precum fundalul pe care pictorul anonim a decis să o proiecteze pe a sa Venus cu cerchel de perlă. Dacă cineva dintre cei care mai veneau să consulte cărțile din biblioteca sa îl întreba de unde are tabloul, Pico răspundea, scurt, că îl are de la un alchimist din îndepărtata Andaluzie, un dar de bucurie că a descoperit modul în care plumbul se poate transforma în aur.

Pico della Mirandola avea o bibliotecă extraordinară pentru care era adeseori invidiat. A călătorit mult în tinerețea lui și o mare parte din manuscrise le-a aflat în mănăstiri greu accesibile, unde zăceau în uitare și adormire, nefrecventate de minți curioase, străine de mâini nerăbdătoare să atingă paginile vechi din pergament de vellum, nevăzute de ochi care să le scoată din tenebre la lumină. Acolo stăteau închise acele nestemate ale literaturii latine și grecești, ale lui Vergiliu, Ovidiu, Horatiu, Cicero, Lucretius, Seneca, Platon, Epicur, Democrit și mulți alții, necitite de nimeni, fără să mai producă uimire și mirare niciunui suflet, scăpate de